

Міхно О. П. Рік Софії Русової в НАПН України: науково-просвітницькі ініціативи Педагогічного музею України. *Софія Русова і наше сьогодення: зб. наук. праць за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 170-річчю з Дня народження Софії Федорівни Русової (26-27 лютого 2026 р.)* / упоряд. Зайченко І. В., Корж Н. М.; за ред. проф. І. В. Зайченка. Ріпки, 2026. С. 81–86.

**Олександр Міхно,
доктор педагогічних наук,
директор Педагогічного музею України**

Рік Софії Русової в НАПН України: науково-просвітницькі ініціативи Педагогічного музею України

У 2026 році постать Софії Русової стала об'єктом підвищеної уваги в освітньо-науковому просторі України. Передовсім це пов'язано з відзначенням 170-річчя від дня її народження, а також із загальною потребою сучасної освіти повернутися до фундаментальних ідей, сформульованих у часи суспільних зламів і трансформацій. Саме в такому контексті Президія Національної академії педагогічних наук України (далі – НАПН України) 29 січня ухвалила рішення про оголошення 2026 року Роком Софії Русової в НАПН України. Це рішення стало логічним продовженням державної ініціативи щодо вшанування пам'ятних дат і ювілеїв [5], але водночас – самостійним інституційним кроком Академії. Йдеться не лише про вшанування видатної педагогині, а про створення цілісної рамки для наукового, просвітницького й публічного осмислення її спадщини. Рік Софії Русової в НАПН України задумано як довготривалий процес із чітким планом заходів, різними форматами роботи та залученням кількох інституцій.

Ініціатива оголошення року Софії Русової належить Володимирі Воронову, автору Закону України «Про дошкільну освіту», голові Підкомітету з питань раннього розвитку та дошкільної освіти Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. У своєму виступі на Президії НАПН України він наголосив на разючій актуальності ідей С. Русової для сучасних освітніх реформ, особливо в галузі дошкільної освіти. Цей акцент є надзвичайно важливим, адже йдеться не про ретроспективне вивчення спадщини, а про її співвіднесення з сучасними законодавчими та освітніми процесами.

Підтримка цієї ініціативи з боку Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України, а також ухвалення відповідного Плану заходів засвідчили готовність Академії наповнити Рік Софії Русової конкретним

змістом. У цьому плані поєднано наукові події, всеукраїнські вебінари, конференційні формати, бібліотечні та музейні ініціативи, а також публікаційну діяльність.

Особливу увагу в межах Року Софії Русової в НАПН України привертають заходи Педагогічного музею України. Для музею цей рік став можливістю продемонструвати власне бачення роботи з педагогічною спадщиною: не як із застиглим історичним матеріалом, а як із живим інтелектуальним ресурсом.

Одним із перших заходів став вебінар «Українська педагогіка в персоналіях: Софія Русова (1856–1940)», організований музеєм спільно з Відділенням філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України та Інститутом післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (17.02.2026 р.). Під час вебінару увагу було зосереджено на еміграційному періоді життя й діяльності Софії Русової (1921–1940): чернігівські витоки формування її педагогічного світогляду; викладацька діяльність у Празі та Подєбрадах; участь у міжнародних педагогічних форумах; актуальність концепції національного виховання в умовах реформування сучасної української освіти.

Запрошена спікерка – Світлана Смоліна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри іноземної філології та освітніх технологій Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка – окреслила інтелектуальний масштаб постаті Софії Русової, акцентувавши на її ролі як активної учасниці європейського педагогічного руху міжвоєнного періоду.

У вебінарі взяли участь понад 40 педагогічних, науково-педагогічних, бібліотечних та музейних працівників з різних регіонів України (Київ, Кропивницький, Кривий Ріг, Чернігів, Львівська і Черкаська області). Жвава дискусія засвідчила актуальність ідей Софії Русової передусім у питаннях національної ідентичності, гуманістичного підходу до дитини та ролі освіти в суспільних трансформаціях. Формат вебінару дозволив поєднати академічну рефлексію з широкою аудиторією освітян, дослідників, студентів, для яких постать С. Русової є не лише історичною, а й методологічно значущою [2].

Напередодні ювілею С. Русової, 17.02.2026 р., Олександр Міхно, директор Педагогічного музею України, взяв участь у розмові на «Радіо Культура» з письменником і журналістом Павлом Вольвачем, присвяченій Софії Русовій. Розмова вийшла за межі біографічного формату. Йшлося про Русову як приклад свідомо обраної ідентичності, про її концепцію дошкільного виховання як фундаменту суспільства, про стратегічне бачення освіти: від дитячого садка до позашкільної роботи. Ефір став складником системної роботи Педагогічного музею України з актуалізації педагогічної спадщини через участь у медійних форматах [7].

Центральною подією музейної програми стала презентація нового видання «Публікації Софії Русової в журналі “Вільна українська школа” (1917–1920)” в серії

«Педагогічні републікації» [6]. Книга систематизує всі публікації Русової в журналі, демонструючи їх жанрове, ідейне та функціональне різноманіття, що дозволяє простежити еволюцію її педагогічних поглядів у динаміці революційних подій та змін у системі освіти. Журнал представлено як комплексне джерело: програмні тексти, аналітичні статті, рецензії, документи організацій та матеріали з освітньої політики, що допомагає інтерпретувати публікації у ширшому історико-педагогічному контексті.

Структура видання дає змогу побачити С. Русову як теоретичку національної освіти, публіцистку, рецензентку педагогічної літератури та громадсько-політичну діячку. П'ять розділів книги охоплюють редакційні статті, педагогічні тексти, рецензії, організаційні публікації та матеріали з історії журналу, забезпечуючи внутрішню логіку та зручність наукового використання.

У передмові Президент НАПН України Василь Кремень підкреслив історико-педагогічне та сучасне значення спадщини С. Русової. Наукова консультантка – Ольга Сухомлинська, академік НАПН України. Книга підтверджує стратегічний курс Педагогічного музею України на систематизацію джерел з історії української освіти.

Презентація видання відбулася 17.02.2026 р. на згаданому вище вебінарі «Українська педагогіка в персоналіях: Софія Русова (1856–1940)», 18.02.2026 р., у день народження Софії Русової, в закладі дошкільної освіти №584 імені Софії Русової м. Києва під час урочистої ювілейної зустрічі у форматі круглого столу, що об'єднала довкола постаті педагогині науковців, музейників та освітян-практиків [1], 19.02.2026 р. в Чернігівській обласній універсальній науковій бібліотеці імені Софії та Олександра Русових на науково-практичній конференції «Софія Русова: сучасні виміри культурної та освітньої спадщини» [3], 26.02.2026 р Ріпкинському ліцеї імені Софії Русової на науково-практичній конференції «Софія Русова і наше сьогодні» [4]. Заплановані й подальші презентації видання на наукових і культурно-просвітницьких заходах.

Принципово важливим є й довготривалий онлайн-проект «Софія Русова онлайн: статті з журналу “Вільна українська школа” (1917–1920)», що реалізується музеєм упродовж 2026 року в соціальних мережах і покликаний актуалізувати видання «Публікації Софії Русової в журналі “Вільна українська школа” (1917–1920)». Проект має виразну просвітницьку й меморативну мету: підтримання сталого інтересу до постаті С. Русової та її ідей упродовж ювілейного року, а також популяризацію видання в цифровому середовищі.

Концептуально проєкт вибудований як серія щомісячних тематичних публікацій у Facebook та Instagram. Кожен допис присвячено окремій статті С.Русової. Алгоритм реалізації має чітку структуру: анонс статті (коротка характеристика проблематики тексту, його історичного контексту та актуальності

для сучасної освітньої думки) і навігаційний компонент (запрошення користувачів перейти на сайт музею, завантажити повний текст видання та ознайомитися зі статтею в повному обсязі). Таким чином соціальна мережа функціонує як простір первинного контакту з джерелом, а музейний сайт як середовище поглибленого читання. Ця модель поєднує комунікаційний потенціал соціальних платформ із повнотою наукового видання.

У цифровізаційному вимірі проєкт демонструє трансформацію традиційної видавничої продукції музею в динамічний онлайн-формат: друкована книга не лише презентується, а й інтегрується в регулярний цифровий дискурс. Послідовність щомісячних публікацій забезпечує тривалу присутність С. Русової в інформаційному просторі, створюючи ефект тематичного «року читання» її текстів. Отже, проєкт «Софія Русова онлайн: статті з журналу “Вільна українська школа” (1917–1920)» – це структурований цифровий цикл, що поєднує меморативну стратегію, популяризацію наукового видання та практику відкритого доступу до історико-педагогічної спадщини.

Перший допис проєкту було опубліковано в соціальних мережах під час Шевченківського тижня – символічного часу осмислення ролі Тараса Шевченка в українській культурі та освіті. Для старту циклу обрано статтю С. Русової «Шевченко і малі діти». Такий вибір має концептуальний характер. Поєднання імен Русової та Шевченка в першій публікації окреслює ідейну вісь усього проєкту: зв'язок української педагогічної думки з національною культурною традицією. У своєму тексті С. Русова розглядає Т. Шевченка не лише як поета, а як духовний орієнтир дитячого виховання, як постать, через яку формується моральне чуття, гідність і внутрішня свобода молодого покоління. Таким чином перший допис одразу задає високу інтелектуальну планку цифрового циклу.

Отже, перший допис виконав подвійну функцію: з одного боку, він органічно вписав проєкт у ширший культурний календар, з іншого – продемонстрував алгоритм подальших щомісячних публікацій. Старт із теми «Шевченко і малі діти» означив символічний міст між поетичним словом і педагогічною рефлексією, між традицією та сучасним цифровим простором, у якому сьогодні продовжується присутність і С. Русової, і Т. Шевченка.

Окремий символічний вимір Року Софії Русової в НАПН України пов'язаний із запланованим спільним науково-просвітницьким заходом у Посольстві Чеської Республіки в Києві. Чехія є основним простором еміграційного періоду життя С. Русової, місцем завершення її життєвого шляху. Саме тут її педагогічні ідеї отримали європейський контекст і нове прочитання. У межах цього заходу передбачається поєднання історико-педагогічного, наукового й сучасного законодавчого вимірів осмислення спадщини С. Русової. Для Педагогічного музею

України це ще одна можливість показати, як музей може бути майданчиком діалогу між минулим і сучасністю, між наукою, політикою та освітою.

Таким чином, Рік Софії Русової в НАПН України – це приклад системної роботи з педагогічною спадщиною. Досвід Педагогічного музею України в межах цього року демонструє, як інституційні рішення можуть наповнюватися реальним змістом через тексти, події, виставкові й цифрові формати, що роблять спадщину Софії Русової актуальною для сучасного освітнього дискурсу.

Література:

1. 170-річчя Софії Русової: ювілейна зустріч у колі однодумців та презентація від Педагогічного музею України : [електронний ресурс] // Педагогічний музей України : [офіційний сайт]. 2026. 22 лютого. Режим доступу: <https://pmu.in.ua/news/170-richchia-sofii-rusovoi-iuvilejna-zustrich-u-koli-odnodumtsiv-ta-prezentatsiia-vid-pedahohichnoho-muzeiu-ukrainy/> (дата звернення: 25.02.2026).

2. Вебінар «Українська педагогіка в персоналіях: Софія Русова» : [електронний ресурс] // Педагогічний музей України : [офіційний сайт]. 2026. 17 лютого. Режим доступу: <https://pmu.in.ua/news/vebinar-ukrainska-pedahohika-v-personaliiakh-sofiia-rusova/> (дата звернення: 25.02.2026).

3. Педагогічний музей України взяв участь у конференції «Софія Русова: сучасні виміри культурної та освітньої спадщини» (м. Чернігів) : [електронний ресурс] // Педагогічний музей України : [офіційний сайт]. 2026. 22 лютого. Режим доступу: <https://pmu.in.ua/news/pedahohichnyj-muzej-ukrainy-vziav-uchast-u-konferentsii-sofiia-rusova-suchasni-vymiry-kulturnoi-ta-osvitnoi-spadshchyny-m-chernihiv/> (дата звернення: 25.02.2026).

4. Педагогічний музей України – учасник конференції «Софія Русова і наше сьогодні» : [електронний ресурс] // Педагогічний музей України : [офіційний сайт]. 2026. 28 лютого. Режим доступу: <https://pmu.in.ua/news/pedahohichnyj-muzej-ukrainy-uchasnyk-konferentsii-sofiia-rusova-i-nashe-sohodennia/> (дата звернення: 28.02.2026).

5. Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2026–2027 роках : Постанова Верховної Ради України від 18 груд. 2025 р. № 4748-ІХ. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4748-20#Text> (дата звернення: 25.02.2026). Назва з екрана.

6. Публікації Софії Русової в журналі «Вільна українська школа» (1917–1920) / НАПН України, Від-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки, Педагогічний музей України ; [укладач : О. П. Міхно ; наук. консультант О. В. Сухомлинська]. Вінниця : Вид-во ФОП Кушнір Ю. В., 2026. 182 с. (Сер. «Педагогічні републікації» ; вип. 13).

7. Рік Софії Русової в НАПН України: актуалізація педагогічної спадщини в медійному просторі : [електронний ресурс] // Педагогічний музей України : [офіційний сайт]. 2026. 17 лютого. Режим доступу: <https://pmu.in.ua/news/rik-sofii->

[rusovoi-v-napn-ukrainy-aktualizatsiia-pedahohichnoi-spadshchyny-v-medijnomu-prostori/](#) (дата звернення: 25.02.2026).